

De Bussumse draaiorgels van Pluer

Eric Bor

Tot 2021 was aan de Noorderweg een bijzonder bedrijf gevestigd. De in 1946 geboren Elbert Pluer (spreek uit: 'Pluur') maakte en onderhield er draaiorgels, net als zijn vader Anton dat tot zijn dood in 1990 deed. Pluer in Bussum is al bijna 100 jaar een draaiorgelbedrijf. In deze editie van het *Bussums Historisch Tijdschrift* die gewijd is aan muziek mag een gesprek met Elbert Pluer niet ontbreken! Ik sprak Elbert in zijn woonkamer, die onmiddellijk aan zijn werkplaats grenst.

Grootvader

'Mijn grootvader Peter, die in 1885 geboren werd, kwam in 1923 in Bussum wonen, aanvankelijk in een woonwagen aan de Franse Kampheide, maar vanaf 1931 aan de Verbindingslaan op nummer 31a. Dat huis had een flinke schuur. Daar kon hij mooi een paard en een draaiorgel kwijs, waarmee hij samen met zijn oudste zoon Hendrik door Bussum, Hilversum en Weesp trok om de kost te verdienen. Opa had daarbij altijd een zeemanspet op. Jammer dat daar geen foto's van zijn.

Er waren toen nog veel mensen die hun geld verdienden met draaiorgels, want het draaiorgel bracht in de tijd dat de mensen nog geen radio en platenspeler hadden de nieuwste hits aan huis. Vaak stonden er drommen mensen omheen. Hilversum was in die tijd qua muziek trouwens een verhaal apart. Daar moesten orgelspelers voorspelen voor de politie en als de agent die er verstand van had vond dat de muziek niet door de beugel kon, kreeg je geen vergunning om in Hilversum te spelen en kon je onverrichterzake terug naar huis met je orgel.'

Een goed leven

'Mijn opa had acht kinderen, van wie er twee op eenjarige leeftijd overleden. De overige drie zonen en drie meisjes moesten toen ze groot genoeg waren allemaal af en toe op pad met het paard en het orgel. Dat vonden ze lang niet altijd leuk. Hun vader was heel zuinig op zijn orgel en zijn paard, maar soms hadden de kinderen haast om thuis te komen als ze uit Weesp kwamen en dan spoorden ze het paard extra aan. Hij merkte het altijd: hij voelde dat het dier bezweet was en dan kregen ze de wind van voren! Eigenaardig genoeg liet hij het paard wel slachten toen het te oud werd om het orgel te trekken en als hij dan het paardenvlees at, zei hij genietend: "Je kunt wel proeven dat hij een goed leven heeft gehad!"

Vader

'Mijn vader Anton werd in 1917 geboren als tweede zoon in het gezin. Hij had meer belangstelling voor het maken en restaureren van draaiorgels dan voor het draaien ervan.

Aanvankelijk werkte hij in een staalfabriek, maar op zeker moment kocht zijn vader het draaiorgel De Klok van de beroemde orgelbouwer Carl Frei, die in zijn bedrijf in Breda straatdraaiorgels en kermisorgels maakte. De Klok is een heel bekend orgel, waarvan nog veel geluidsopnames op internet te vinden zijn. Mijn vader ging toen bij Carl Frei in de leer.

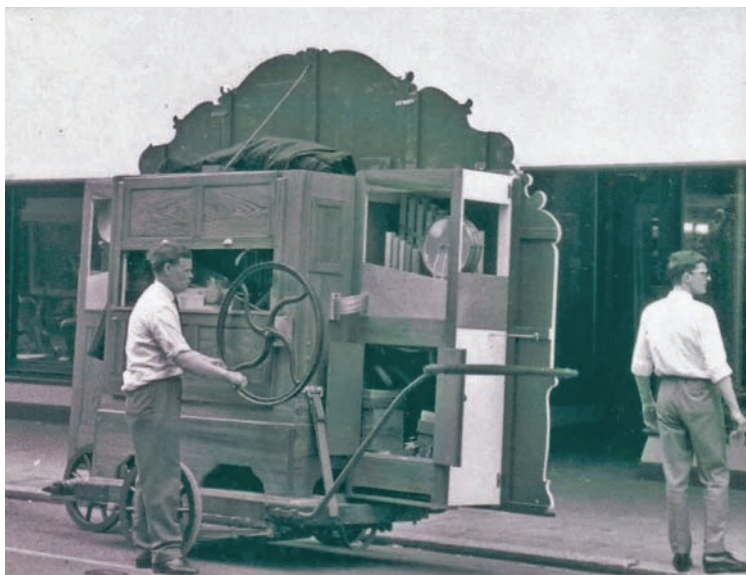
Via Frei kwam mijn vader na de oorlog in contact met het Amsterdamse bedrijf Möhlmann, dat orgels verhuurde. Hij moest orgels voor Möhlmann opknappen, waarbij hij de deal maakte dat hij voor het restaureren van elke twee draaiorgels één opknapper cadeau kreeg. Hij restaureerde die aldus verkregen orgels en verkocht ze. Hierdoor kon hij zijn baan opzeggen en een eigen draaiorgelbedrijf gaan beginnen. Hij kocht ook restanten op van Franse, Belgische en Duitse fabrieken, die hij naar zijn eigen idee verbouwde.'

Soorten draaiorgels

'In Frankrijk en België maakte men vooral dansorgels, in fabrieken met soms wel 150 werknemers! Dansorgels zijn orgels die zaalhouders in een danszaal plaatsten om een orkest uit te sparen. Duitse bedrijven maakten voornamelijk kermisorgels. Dat zijn orgels die vooral voor kermisattracties werden gebruikt. Nederland is het enige land waar straatorgels gebruikt worden. Ons land leent zich goed voor draaiorgels op een driewielig onderstel omdat het overal vlak is. Mijn vader bouwde die Franse en Duitse orgels om tot Nederlandse draaiorgels. Hij veranderde daarbij ook vaak de klank door pijpen te vervangen. Bekende orgels van mijn vader zijn De Harmonica, De Kleine Radio, De Sik en De Kei. Aan dat laatste orgel heb ik ook meegewerkt.'

Mijn jeugd

'Ik ging na de lagere school naar de Bussumse Ambachtsschool en koos voor het

Anton Pluer draait het orgel De Kleine Radio

vak timmerman. Als onderdeel van mijn opleiding kwam ik in 1961 bij de aannemer Ab Roof in de utiliteitsbouw te werken. Daarbij werk je aan gebouwen die geen woonbestemming hebben. Later was ik werkzaam in de nieuwbouw, omdat ik geen zin had om in militaire dienst te gaan en je vrijstelling daarvan kreeg als je in de nieuwbouw werkte.

Thuis werkte ik natuurlijk ook mee aan de orgels van mijn vader. Omstreeks 1982 ben ik gestopt in de bouw om fulltime in het bedrijf van mijn vader te gaan meewerken. Behalve het bouwen van orgels, dat vaak in opdracht van liefhebbers gebeurde omdat beroepsdraaiers er al lang niet

Draaiorgel Het Hummeltje van Anton Pluer in de Havenstraat in 1960

De Amsterdamse Harmonica van Anton Pluer (foto Stichting Draaiorgelvrienden Den Helder)

meer waren, was het onderhouden ervan bij de eigenaren een belangrijk onderdeel van het bedrijf. Daarvoor moest je vaak op reis, bijvoorbeeld naar de Efteling, waar we alle orgels in onderhoud hadden. In 1987 hebben we deze locatie aan de Noorderweg gekocht, omdat we voor de uitbreiding van het bedrijf aan de Verbindingslaan te weinig ruimte hadden.'

Eigen orgels

'In 1990 overleed mijn vader en sindsdien ben ik helemaal eigen orgels gaan bouwen. Ik gebruik het liefst het systeem van de orgels van de Belgische fabrieken Decap en Mortier, omdat dat voor mij het makkelijkste is. De houten pijpen maak ik zelf, maar de metalen pijpen bestel ik. Wist je dat er in Nederland nog een fabriek is die orgelpijpen maakt? Daar komen mijn metalen pijpen vandaan. Door het draaien, dat vroeger met de hand werd gedaan maar tegenwoordig meestal met een elektrische motor, gaat er lucht via geleiders naar het klavier en door een kartonnen orgelboek in het instrument vallen de toetsen – kleine metalen punten – in de gaten en worden de instrumenten in het orgel tot klinken gebracht. Het front werd vormgegeven door een beeldhouwer uit Staphorst en een schilder bracht vervolgens de finishing touch aan.'

Elbert Pluer (midden) met twee vrienden bij het draaiorgel De Kei van zijn vader en het zelfgemaakte orgel Het Leeuwerikje 1984 (foto uit archief De Gooi- en Eemlander)

Opdrachten

'Ik werkte vooral in opdracht, maar ook voor mezelf. In 1992 heb ik bijvoorbeeld De Bandiet gebouwd voor een liefhebber in Alkmaar. Tegenwoordig staat dat orgel in Amsterdam. Voor een liefhebber in Engeland heb ik Het Kleine Juweel gebouwd en voor iemand in Maine in Amerika De Eenhoorn. Dat was een bijzonder geval: hij wilde een duwkar om af en toe mee op pad te gaan. Het orgel staat in een speciale loods, ik ben er twee keer voor onderhoud geweest.

Voor het cruiseschip Zaandam van de Holland-Amerika Lijn heb ik in 1999 een concertorgel in barokstijl gebouwd. Het interieur van dat schip had als thema muziek. Het orgel moest ik volgens de aanwijzingen van de architect in het atrium inbouwen toen het schip in Italië werd gebouwd.

Ik had alle onderdelen al in Nederland gemaakt en zette het daar in elkaar. Er kwamen ook elektrische gitaren te hangen die gesigeneerd waren door de Rolling Stones, Carlos Santana en Queen.

Een groot orgel dat ik ooit voor mezelf

gebouwd had, viel dermate in de smaak bij een bloemenman uit Dortmund dat hij het van me kocht. De eigenaar van een

Het orgel van Elbert in het atrium van het schip Zaandam (foto Holland-Amerika Lijn)

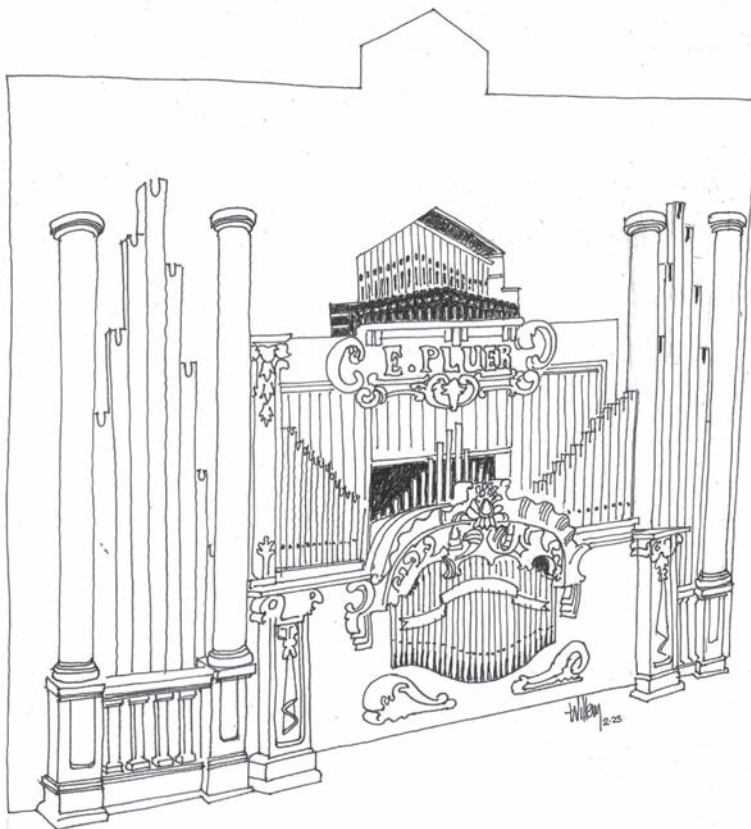

Onze Klenne in 1991 gebouwd voor Draaiorgelmuseum in Helmond (foto Draaiorgelmuseum Helmond)

**Het grote draaiorgel
De Lotusfluit van
Elbert Pluer**

tuincentrum in Oostenrijk bestelde een orgel waarop tulpen geschilderd moesten worden. Naast deze grote orgels heb ik een stuk of zes kleinere gebouwd.'

Impressie van het grote orgel dat Elbert nu aan het bouwen is (tekening Willem Zijlstra)

Met pensioen

'In 2021 ben ik gestopt met het bedrijf. Reparatie en restauratie heb ik afgestoten en opdrachten voor orgels neem ik niet meer aan. Dat betekent niet dat ik geen orgel meer bouw. Al tien jaar werk ik aan een groot orgel, dat ik vermoedelijk niet zal voltooien. Dat is niet drama-

tisch, hoor! Ik wil

alles perfect hebben, dus probeer allerlei dingen uit. De orgels van Pluer werden altijd geprezen om hun warme klank en die klank moet dit orgel zeker ook hebben! Ik heb al heel wat onderdelen erin gehad, die uiteindelijk toch niet voldeden en die ik door andere heb vervangen.

Ook het front, het uiterlijk van het orgel, is een kwestie van zoeken. Er komen pilaren in, maar hoe hoog en hoe breed moeten die zijn? Ik ben niet iemand die een schets kan maken, ik maak het en als het me niet bevalt, vervang ik het weer. Die pilaren heb ik nu maar van pvc-buizen gemaakt, die kun je gemakkelijker vervangen dan met veel moeite gemaakte houten exemplaren. Ik ben er heerlijk mee aan het werk en stiekem wil ik het orgel helemaal niet voltooien, want het bezit van de zaak is het eind van het vermaak!'